

Schou + Ørnstrøm,
DANMARK I VERDEN,

2

ca. 800-1050

Columbus

Vikingetiden

Vikinger – det er store, stærke, frygtløse mænd med skæg og horn i hjelmen. I hvert fald hvis man skal tro Asterix. Og skal man det? Har Asterix' forfatter grebet billedet ud af den blå luft? Eller er der noget om sagen?

Det særlige ved vores viden om vikingerne er, at den udelukkende bygger på udenlandske kilder, især tekster skrevet af munke ved de kirker og klostre, som blev angrebet af vikingerne. Vikingerne¹ selv har

ikke efterladt skriftlige kilder. Det betyder, at alle beskrivelser af vikingerne stammer fra ofrene for vikingernes angreb.

Den første kendte beskrivelse af et vikingangreb stammer fra Nordøstengland, hvor vikinger angreb klosteret på Holy Island (Lindisfarne) 793:

kilde

„De kom til kirken på Lindisfarne og anrettede frygtelige ødelæggelser, besudlede de hellige steder med gudløse fødder, gravede altrene op og bortførte alle den hellige kirkes skatte. Nogle af brødrene dræbte de, andre førte de bort; mange drev de nøgne

▼ Stribe fra Asterix og vikingerne, 1966.

1. „Viking“ bruges i de oldengelske beskrivelser af de skandinaviske folk, som angreb England og Irland. Andre navne for vikingerne er normannerne, nordboer og daner.

ud og overfusede dem med skældsord; nogle druknede de i havet.“²

Beretningen bekræfter jo til fulde billedet af den hærgende viking, og der findes mange kilder fra England og Frankrig, som bekræfter dette billede. Så måske er vikingernes voldelige og hærgende eftermæle ikke overraskende, når det nu kun er ofrenes beretninger, vi har.

Og så er det alligevel ikke helt rigtigt. Der findes faktisk også en mere fredelig beskrivelse af vikingerne. I 921 sendte kaliffen af Bagdad (overhoved for den islamiske verden) den arabiske diplomat Ibn Fadlan dybt inde i Rusland, hvor han skulle møde det handelsfolk, som man havde hørt rygter om i den arabiske verden. Fadlans beskrivelse af vikingerne er bevaret, og her er fokus ikke den hærgende viking, men derimod en beskrivelse af alt fra deres udseende, sex-vaner, hygiejne, begravelsesritualer til deres handelsaktiviteter. Fadlans beskrivelse af vikingernes hygiejne viser noget om vikingerne, men vel i lige så høj grad om muslimen Fadlans opfattelse af renlighed:

„De er nødt til at vaske deres ansigter og hoveder hver dag i vand, som er så skident og urent, som det er muligt. Det foregår således: Pigen kommer hver morgen tidligt og har et stort fad vand med. Dette rækker hun til sin herre, og så vasker han

sine hænder, ansigt og hår deri; Han både vasker det og kæmmer det i karret. Derpå snyder han næsen og spytter i det. Der bliver ikke noget snavs tilbage, som han ikke får med i vandet. Når han så er færdig... bærer pigen karret til hans side-mand... Hun holder ikke op med at bære det fra den ene til den anden, førend hun har ladet det gå på omgang til alle, som er i huset, idet hver af dem snyder næsen, spytter og vasker sit ansigt og hår deri.“³

(Ibn Fadlan 921)

De vikinger, Fadlan mødte i Rusland, kom fra den svenske del af Skandinavien, medens de norske vikinger primært koncentrerede sig om Nordatlanten og Irland. De danske vikinger fokuserede på Midt- og Sydengland.

Danere og Danmark

De første vidnesbyrd om „danerne“ optræder i østromerske tekster fra midten af 500-tallet (Jordanes og Procopios), og Danmark optræder første gang hos de to engelske sørejsende Ottar og Wulfstan⁴ omkring 890'erne. Hvem disse danere var, og hvad Danmark rent geografisk har været på disse tidspunkter, kan der ikke siges noget entydigt om. Kilderne kan blot fortælle, at danere

3. Carl og Esben Harding Sørensen: Danmark i vikingetiden. Gyldendal 1979, s. 62

4. Beretningerne om Ottars og Wulfstans rejser kendes fra et samtidigt håndskrift udarbejdet til den engelske kong Alfred. Wulfstans rejsebeskrivelse indgik i en engelsk udgave af den romerske verdenshistorie, Orosius.

2. Bjørn Matsen og Ole Bjørn Petersen: Vikinger. Indsigt og udsyn. Systime 2006, s. 25

folk. De arkæologiske fund viser, at handelsvarerne har været jern, rav, smykker, våben, tekstiler og pelsværk. Der var således tale om både almindelige varer og luksusvarer.

Hedeby var i vikingetiden Nord-europas største by. Den blev anlagt i vigen bag Slien, i et roligt farvand, som gjorde det muligt for skibene at ankre op og ligge i læ for vejr og vind. Byen var beskyttet på land-siden med en stor halvkredsvold. Udgravningerne inden for halv-kredsvolden har vist, at der i vi-kingetidens byer var forskel på folk. De største huse lå ned til den store havn, og bevægede man sig væk fra dette centrum, blev husene mindre. I yderområderne af byen er der fun-det omfattende spor efter håndværk. Arkæologerne har derfor konklude-ret, at købmændene boede i de store huse ved havnen, så de kunne styre handelen, medens håndværkerne boede i de mere ydmyge huse læn-gere væk fra centrum.

Denne konklusion bekræftes yderligere af de gravpladser, der er fundet. Gravgaverne siger noget om den begravedes sociale status. I forbindelse med Hedeby er der så-ledes fundet grave med rigt grav-gods, medens andre grave kun inde-holder ganske få og fattige grav-gaver. Udgravningerne har således vist, at vikingesamfundet i høj grad var klassesdelt.

Ud over den sociale lagdeling, har fundene i Hedeby afsløret vikinger-nes meget veludviklede håndværks-mæssige kunnen.

Slægten

Selv om togter og handel er det, vi i dag forbinder med vikingetiden, så var hele grundlaget for vikingesamfundet landbruget. Stormands-slægterne var øverst i det hjemlige hierarki. Det var dem, som havde råd til at finansiere skibe til tog-terne, og det var dem, som bragte krigsfanger tilbage til lokalsam-fundet. Krigsfangerne blev trælle (slaver) og brugt som en vigtig ar-bejdskraft i landbruget.

En storslægts magt var bestemt af den militære styrke, og det var almindeligt, at de rigeste slægter havde deres egen hird (hær).

Vikingerne var dygtige landbru-gere, og fra ca. 700 og frem blev det opdyrkede areal udvidet, ligesom man gik over til både at dyrke korn og have kvægavl. Udvidelsen af land-brugsproduktionen gjorde det mu-ligt at brødføde en stadig større be-folkning, hvilket formodentlig førte til den overbefolkning i 800-tallet, som ofte bruges til at forklare de mange bosættelser i Midtengland.

Vores viden om organiseringen af landbruget baserer sig på arkæolo-giske udgravninger. Selv om der kan være tale om lokale variationer, ser det ud til, at der har været to typer af gårdsamfund. Den ene type var en samling af mindre gårde, placeret omkring en åben plads. Bønderne havde deres egen jord, men de sam-arbejdede om dyrkningen. Den an-den type var stormandsgården med omkringliggende staldbygninger og

◀ Vorbasse
i vikingetiden.

beboelsesbygninger til tjenestefolk og trælle, alt samme afgrænset af en indhegning.

Rammerne for livet i vikingesamfundet var slægten. Man opfattede ikke sig selv som jyde, sjællænder eller dansker, men som medlem af en slægt. Der var hverken centrale love, som definerede, hvad der var tilladt og ikke tilladt, eller politi og domstole til at beskytte borgerne. Beskyttelse og dom var overladt til slægterne efter regler, som var mundtligt overleveret (sædvane-retten).

Slægten havde pligt til dels at beskytte sin ejendom, dels at beskytte sit omdømme og ære.

Et grundlæggende træk i beskyttelsen var blodhævnen, hvor sæd-

vanen og traditionen gjorde det til en pligt for slægten at hævne eventuelle overgreb (f.eks. drab, voldtægt og tyverier). Blodhævn kunne imidlertid føre til en alle-mod-alle-kamp, som i sidste ende kunne true landbrugsproduktionen og føre til lokalsamfundets opløsning. Derfor var byting og landsdelsting steder, hvor man kunne indklage en forbrydelse, og tinget kunne så beslutte straffen ud fra sædvanen. Det kunne være i form af pengebøde eller henrettelse. På den måde forsøgte man at opretholde stabilitet og ro, selv om man stadig byggede på sædvanen og traditionen.

~~I dag kan det være vanskeligt at forstå denne form for straf, men i et landbrugssamfund uden nedskrevne love var det vigtigt at~~